

Lasten osallistumisoikeuksien tilannekuvaus

Johdanto

Euroopan neuvosto julkaisi vuonna 2016 arviointityökalun, jonka avulla jäsenmaat voivat mitata edistystään ministerikomitean suosituksen CM/Rec(2012)2 (suositus lasten ja alle 18-vuotiaiden nuorten osallistumisesta) toimeenpanossa. Arviointityökalun tavoitteena on saada jäsenmaiden toimintatavat vastaamaan suosituksen (2012)2 edellyttämää tasoa ja siten varmistaa lapsille YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa taattu oikeus osallistua heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Työkalu koostuu kymmenestä (10) indikaattorista, joiden perusteella jäsenmaat voivat arvioida toimiaan lasten osallistumisen turvaamiseksi ja edistämiseksi sekä keinojaan tarjota lapsille tilaisuuksia osallistua.

Oikeusministeriö käynnisti alkuvuonna 2019 hankkeen arviointityökalun pilotoimiseksi Suomessa ja asetti 7.2.2019 ohjausryhmän tukemaan ja seuraamaan pilotointihankkeen toteutusta sekä varmistamaan tiedonkulkua hankkeeseen osallistuvien toimijoiden välillä. Ohjausryhmässä on oikeusministeriön lisäksi edustajat sosiaali- ja terveysministeriöstä, opetus- ja kulttuuriministeriöstä, sisäministeriöstä, Lapsiasiavaltuutetun toimistosta, Etnisten suhteiden neuvottelukunnasta, Suomen Kuntaliitto ry:stä, Lastensuojelun keskusliitto ry:stä ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:stä. Ohjausryhmän toimikausi on 11.2.2019-31.1.2020.

Tausta

Ohjausryhmä päätti ensimmäisessä kokouksessaan 5.3.2019, että arviointityökalun käsittelemistä teemoista kootaan tilannekuvaus olemassa olevan tiedon perusteella, jonka jälkeen voidaan tunnistaa olennaiset tietopuutteet ja tarkentaa lisätietotarpeita. Käsillä oleva asiakirja on ensimmäinen luonnos kyseiseksi tilannekuvaukseksi. Asiakirjaan on soveltuvin osin koottu tilannekuvauksen lisäksi myös lasten osallistumisoikeuksien toteutumisen kannalta tunnistettuja hyviä käytäntöjä ja kehittämiskohteita. Lisäksi on pyritty tunnistamaan keskeisiä tietopuutteita kuhunkin indikaattoriin liittyen. Asiakirjan rakenne, indikaattorien määritelmät ja numeerisen arvioinnin arviointiperusteet sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten osalta huomioitavat asiat on tässä asiakirjassa esitetty Euroopan neuvoston arviointityökalun mukaisesti. Arviointityökalun kattama aihepiiri on varsin laaja, joten ohjausryhmä on tehnyt tiettyjä rajauksia ja painotuksia teemojen käsittelyn suhteen.

Tavoitteet

Tilannekuvausluonnokseen pyydetään keskeisten sidosryhmien lausuntoja kesä-elokuussa 2019. Tilannekuvausluonnos on monilta osin vielä keskeneräinen ja sitä täydennetään

annettujen lausuntojen, asiantuntijakuulemisten sekä lasten fokusryhmähaastattelujen perusteella syksyn 2019 aikana. Tilannekuvaukseen kerättyjen tietojen pohjalta ohjausryhmä tuottaa arviointiraportin, jossa esitetään arvio lasten osallistumisoikeuksien tämänhetkisestä tilanteesta sekä nostetaan esiin hyviä käytäntöjä ja keskeisiä kehittämiskohteita. Arviointiraporttiluonnos lähetetään sidosryhmien lausunnoille loppuvuonna 2019 ja valmis arviointiraportti on tarkoitus julkistaa alkuvuonna 2020.

Vastausohjeet vastaanottajille

Oikeusministeriö pyytää lausuntoanne luonnoksesta lasten osallistumisoikeuksien tilannekuvaukseksi. Lausunnot pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistuun lausuntopyyntöön ja siinä esitettyihin kysymyksiin. Lausuntoa ei tarvitse lähettää erikseen sähköpostitse tai postitse.

Lausunnon antaakseen vastaajan tulee rekisteröityä ja kirjautua lausuntopalvelu.fi:hin. Tarkemmat ohjeet palvelun käyttämiseksi löytyvät lausuntopalvelu.fi:n sivulta Ohjeet > Käyttöohjeet. Palvelun käyttöönoton tukea voi pyytää osoitteesta lausuntopalvelu.om@om.fi.

HUOM! Kaikki annetut lausunnot ovat julkisia ja ne julkaistaan lausuntopalvelu.fi:ssä.

Aikataulu

Lausunto pyydetään toimittamaan oikeusministeriölle **viimeistään perjantaina 30.8.2019.**

Valmistelijat

Lisätietoja asiasta antavat erityisasiantuntija Liisa Männistö (puh. 0295 150 231) ja erityisasiantuntija Panu Artemjeff (puh. 0295 150 211). Sähköpostit ovat muotoa etunimi.sukunimi@om.fi

Lisätietoja lausuntopalvelu.fi:n käytöstä voit pyytää palvelun ylläpidosta osoitteesta lausuntopalvelu.om@om.fi

LAUSUNTOPYYNTÖ

Lausunnonantajia pyydetään tutustumaan tämän lausuntopyynnön liitteenä olevaan luonnokseen lasten osallistumisoikeuksien tilannekuvaukseksi sekä vastaamaan alla esitettyihin kysymyksiin soveltuvilta osin. Lausuntopyyntö on jaettu kahteen osaan: 1) Indikaattorikohtaiset huomiot, ja 2) Yleiset huomiot. Voitte vastata joko kaikkiin kysymyksiin tai vain niihin kysymyksiin, jotka ovat oman toimintanne kannalta tai näkemyksenne mukaan keskeisimpiä.

1. Indikaattorikohtaiset huomiot

Indikaattori 1: Lasten ja nuorten oikeudesta osallistua päätöksentekoon säädetään kansallisessa perustuslaissa ja muussa lainsäädännössä

Vastaako indikaattorin 1 tilannekuva omaa käsitystänne lasten osallistumisoikeuksien kannalta keskestä lainsäädännöstä?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain X
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 1 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Määritelmästä puuttuu lasten kuuleminen vammaispalveluissa.

Lakiluettelosta puuttuu YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista kokonaan!

Indikaattoriin 1 liittyviä hyviä käytäntöjä, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Valtakunnallisessa ESR-rahoitteisessa VamO-hankkeessa on kehitetty materiaalia lapsen osallistamisesta vammaissosiaalityöhön kuulemalla häntä eri puhetta tukevien materiaalien ja apuvälineiden avulla. Nämä löytyvät THL:n julkaisemasta vammaispalveluiden käsikirjasta.

Indikaattoriin 1 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Vammaisten lasten kuulemisessa ja kohtaamisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa on puutteita. Tämä ilmenee mm YK:n vammaisoikeuksien sopimuksen toteutumista Suomessa v.2018 kartoittaneesta Vammaisfoorumin kyselystä (N:1525) ja raportista, jossa teemaryhmien mm. lapset ja nuoret- vastauksista nämä näkyivät. Lasten- ja nuorten kysymys-osioon oli vastannut 164 lasta, nuorta, heidän vanhempiaan. Alle 16-vuotiaiden ikäryhmässä 58 % oli kokenut epäasiallista kohtelua terveydenhuollossa, mikä on enemmän kuin muissa ikäryhmissä. Yhtenä syynä tälle arviolle mainittiin vähättelevä kohtelu. Lapset kokivat myös että heidän ylitseen puhuttiin Lisäksi kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa oli puutteita, eikä henkilökunnalla ollut riittävästi osaamista vammaisten lasten kohtaamisesta ja vaihtoehtoisista kommunikaatiomuodoista.

VamO-hankkeessa kysyttiin sekä lapsilta (N=70), että heidän vanhemmiltaan(N:86) osallisuudesta vammaissosiaalityöntekijän kohtaamisissa ja päätöksenteossa. 20% lapsista että heiltä on joskus kysytty mielipidettä, 18% että heiltä ei koskaan ole kysytty mielipidettä. Vain 6% ilmoitti että heiltä on usein kysytty mielipidettä (Heini, Hokkanen et al. 2019, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, tutkimusraportteja ja selvityksiä 67).

Indikaattori 2: Lasten ja nuorten oikeus osallistua päätöksentekoon on nimenomaisesti sisällytetty monialaiseen kansalliseen strategiaan lasten oikeuksien toteuttamiseksi

Vastaako indikaattorin 2 tilannekuva omaa käsitystänne kansallisen lasten oikeuksien strategian tilanteesta?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain x
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 2 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Indikaattoriin 2 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Lapsistrategia on nojannut YK:n lastenoikeuksien sopimukseen. Näkemyksemme mukaan siinä rinnalla tulisi myös olla YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Lapsistrategian valmistelussa on kuultu erittäin vähän tai ei lainkaan vammaisia lapsia, heidän vanhempiaan, vammaisjärjestöjä, vammaistutkijoita. Silti raportissa mm. viitataan THL:n edelliseen kouluterveyskyselyyn v. 2017, jossa ”toimintarajoitteisten” lasten ja nuorten koulukiusaaminen, syrjäyttäminen, alkoholinkäyttö jne. olivat huomattavasti korkeampia kuin muiden nuorten. Lapsistrategian nykyisissä materiaaleissa ei ole esitetty riittävästi keinoja tilanteen muuttamiseksi. Lapsistrategiaa kehittämään tulisi koota vielä erillinen vammaisasiantuntijoiden (em. henkilöt) ryhmä.

Indikaattori 3: Jäsenvaltioon on perustettu riippumaton, lakisääteinen lasten oikeuksien instituutio

Vastaako indikaattorin 3 tilannekuva omaa käsitystänne lakisääteisen lasten oikeuksien instituution tilanteesta?

- Kyllä, täysin X
- Kyllä, osittain
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 3 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Indikaattori 4: Jäsenvaltiossa on käytössä mekanismeja, joiden avulla lapset voivat käyttää osallistumisoikeuttaan turvallisesti oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä

Vastaako indikaattorin 4 tilannekuva omaa käsitystänne lasten käytössä olevista mekanismeista?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain X
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 4 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Indikaattoriin 4 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Lasten oikeus osallisuuteen vammaispalveluihin liittyvissä päätöksistä puuttuu oikeudellisten ja hallinnollisten menetelmien listauksesta

Indikaattori 5: Käytössä on lapsiystävällisiä valitusmenettelyitä

Vastaako indikaattorin 5 tilannekuva omaa käsitystänne lasten käytössä olevista valitusmenettelyistä ja niiden lapsiystävällisyydestä?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain x
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 5 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Indikaattoriin 5 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Vammaispalveluihin liittyvät menettelyt lakipykäläineen puuttuvat

Indikaattori 6: Lasten oikeus osallistua päätöksentekoon on sisällytetty lasten parissa työskentelevien ammattilaisten peruskoulutusohjelmiin

Vastaako indikaattorin 6 tilannekuva omaa käsitystänne lasten parissa työskentelevien ammattilaisten peruskoulutusohjelmien sisällöistä?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain X
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 6 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Indikaattoriin 6 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Vammaisten lasten kuulemista ja osallistumista häntä koskevaan päätöksentekoon ei ole tässä kartoitettu. Esim. Sosiaalityössä on vasta suunnitteilla osaksi koulutusta

Indikaattori 7: Lapsille jaetaan tietoa heidän oikeudestaan osallistua päätöksentekoon

Vastaako indikaattorin 7 tilannekuva omaa käsitystänne lapsen oikeuksia koskevasta tiedotuksesta ja viestinnästä?

- Kyllä, täysin x
- Kyllä, osittain
- Ei

Indikaattori 8: Lapset ovat edustettuina eri foorumeilla, mukaan lukien omien organisaatioidensa kautta, kouluissa sekä paikallisilla, alueellisilla ja kansallisilla hallintotasoilla

Vastaako indikaattorin 8 tilannekuva omaa käsitystänne lapsille tarkoitetuista osallistumisen foorumeista?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain x
- Ei

Indikaattori 9: Käytössä on lapsille suunnattuja palautemekanismeja koskien paikallisia palveluita

Vastaako indikaattorin 9 tilannekuva omaa käsitystänne lapsille suunnatuista paikallistason palautemekanismeista?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain X
- Ei

Jos tilannekuvassa on indikaattorin 9 osalta mielestänne puutteita tai korjattavaa, voitte tarkentaa vastaustanne:

Indikaattoriin 9 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

Indikaattori 10: Lapsia tuetaan osallistumaan YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja olennaisten Euroopan neuvoston välineiden ja yleissopimusten seurantaan

Vastaako indikaattorin 10 tilannekuva omaa käsitystänne lasten osallistumisesta lapsen oikeuksia koskevien sopimusten ym. toimeenpanon seurantaan?

- Kyllä, täysin
- Kyllä, osittain x
- Ei

Indikaattoriin 10 liittyviä kehityskohteita, jotka tulisi mielestänne mainita arviointiraportissa:

YK:n vammaisoikeuksien sopimuksen toteutumisesta Suomessa tehtiin Vammaisfoorumin koordinoima kysely v.2018 ja siitä työstetään v.2020 valmistuvaa vaihtoehtoista raporttia. Tässä tarkastellaan myös lasten ja nuorten kuulemista, osallistumista päätöksen tekoon esim. palveluista, asumisesta, terveyspalveluista. Raportin osaraportti lasten- ja nuorten osalta julkistetaan 4.9.2019 Vammaisfoorumin internet-sivuilla.

2. Yleiset huomiot

Tässä voitte esittää muita, yleisiä huomioita luonnoksesta lasten osallistumisoikeuksien tilannekuvaukseksi:

On hyvä, että monissa indikaattorilistauksissa mainitaan, että asioita tulee arvioida tarvittaessa myös vammaisuuden perusteella ja vammaisten lasten osallisuus tulee varmistaa. Vammaiset lapset on tällä tavalla tekstissä jo huomioitu, mutta kaipaamme tarkennusta ja vahvennusta muotoiluihin ja näitä olemme indikaattorikohtaisesti esittäneet.

Tiedoksenne, että YK:n vammaisoikeuksien sopimuksen toteutumisesta Suomessa tehtiin Vammaisfoorumin koordinoima kysely v.2018 ja siitä työstetään vuonna 2020 valmistuvaa vaihtoehtoista raporttia. Raportin osaraportti lasten- ja nuorten osalta julkistetaan 4.9.2019 Vammaisfoorumin internet-sivuilla. Toivomme että siitä olisi hyötyä myös lasten osallistumisoikeuksien tilannekuvauksessa.

Suurpää Helka Johanna
Oikeusministeriö

Männistö Liisa
Oikeusministeriö